

АНГЛОМОВНА ЛЕКСИКА-ВЕРБАЛІЗАТОР СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «НАВЧАННЯ» ЯК ОБ'ЄКТ НОВІТНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті містяться результати аналізу та типологізації найвагоміших наукових розвідок, спрямованих на всебічне дослідження навчального лексикону. Також систематизуються існуючі лексикографічні джерела з даної проблематики.

Ключові слова: навчальний лексикон, лексика-вербалізатор, семантичне поле.

Костенко Н.Д. Англоязычная лексика-вербалізатор семантического поля «обучение» как объект современных исследований. В статье рассматриваются проблемы типологизации существующих научных исследований обучающего лексикона. Также систематизируются существующие лексикографические источники обучающего лексикона.

Ключевые слова: обучающий лексикон, лексика-вербалізатор, семантическое поле.

Kostenko N.D. English Lexical Units Verbalizing Semantic Field "Learning" as an Object of Modern Research. The article deals with the problems of analysis and typology of the existing scientific researches aimed at the thorough examination of the learning lexicon. The lexicographic sources of the lexicon under consideration are systematized as well.

Key words: learning lexicon, lexical units - verbalizers, semantic field.

Історія розвитку вітчизняного та закордонного мовознавства початку ХХІ ст. характеризується підвищенням інтересу до досліджень спеціальних мов в умовах формування нових видів міждисциплінарних та професійних комунікацій, зокрема в процесі набуття нових знань, досвіду та навичок, тобто під час навчання, яке нині триває протягом життя (концепція «lifelong learning»). При цьому нерідко зазначається, що урахування сучасних тенденцій розвитку англомовної лексики, пов'язаної з процесом навчання, перш за все педагогічної, дає нові можливості репрезентації знань в цій сфері, а також встановлення кореляцій одиниць лексичного рівня з елементами зовнішнього та внутрішнього світу.

Актуальність даної наукової розвідки зумовлено інтересом до дослідження лексичних одиниць-вербалізаторів як процесу навчання так і нових тенденцій і стратегій навчання взагалі та визначення їх ролі як засобу поповнення словникового складу сучасної англійської мови. В цьому аспекті у лінгвістиці виникає необхідність розробки проблематики, яка спрямована на інтерпретацію і адаптацію англомовного навчального лексикону.

Метою даної статті є типологізація існуючих лексикографічних та наукових праць, присвячених дослідженню англомовного навчального лексикону. **Об'єкт** дослідження становить лексика навчально-педагогічної спрямованості. **Предметом** безпосереднього аналізу є засоби її репрезентації та фіксації в різних типах навчально-довідкової та наукової літератури.

Спочатку слід акцентувати увагу на *лексикографічній* діяльності, що спрямована на створення різноманітних лексикографічних джерел різних типів, але загальної педагогічної спрямованості, які фіксують новітні процеси якісних та кількісних змін істотних характеристик досліджуваної лексичної системи. Лексикографічне джерело представляє собою якісно нову форму існування науково-педагогічного знання, яке, втілюючись на мовному рівні, шукає різні форми самовираження і знаходить їх в різних видах текстів. Серед них головне місце посідають:

- 1) словники [Nelson 1999; Dictionary of Education P.L.U.S.; Special Education Dictionary];
- 2) енциклопедії [Unger 2007];
- 3) енциклопедичні словники [Spefford 1997];
- 4) глосарії [Glossary of Terms...; Glossary of United States...; Glossary of Education Reform].

Найбільш повним лексикографічним джерелом, яке представляє англомовний навчальний лексикон, є енциклопедія. Головним способом організації лексики в педагогічній енциклопедії є її систематизація за тематичними групами. Наприклад, у *American Educator's Encyclopedia* [Dejnozka 1991] всі представлені лексеми поєднуються в наступні тематичні

групи: 1) *Administration and Supervision* (адміністрування та нагляд); 2) *Business and Vocational Education* (бізнес- та професійна освіта); 3) *Child Growth and Development* (розвиток та виховання дитини); 4) *Educational Measurement* (система виміру в освіті); 5) *Educational Organizations* (освітні організації); 6) *Federal Programs and Legislation* (федеральні програми та законодавство); 7) *Health* (здоров'я); 8) *Physical Education* (фізичне виховання); 9) *Higher Education* (вища освіта); 10) *Mathematics and Science Education* (математика та точні науки); 11) *Minority Education* (освіта меншин); 12) *School Law* (шкільний закон); 13) *Social Studies* (соціальні дослідження); 14) *Teaching and Learning* (навчання та вивчення) тощо.

Останнім часом з'являється велика кількість он-лайнних тематичних глосарієв, в яких лексичні одиниці поєднані вузько спеціалізованою тематикою, наприклад, *Glossary of Terms as They Relate to Financial Aid for Undergraduate Study* («Глосарій термінів, що пов'язані з фінансовою допомогою студентам-бакалаврам»), *Glossary of Assessment Terms* («Глосарій термінів, пов'язаних з процесом оцінювання»), *Testing and Assessment Glossary of Terms* («Глосарій термінів, пов'язаних з тестуванням») [*Glossary of Terms as...; Glossary of Assessment...; Testing and Assessment...*].

Окрім стаціонарної лексикографічної роботи привертає увагу діяльність освітян націлена на міжнародну співпрацю у галузі фіксації номінацій досліджуваної сфери, зокрема дидактичної термінологічної лексики. Вважаємо, що у перспективі назріває потреба не лише в уніфікації дидактичної термінологіки, а й у створенні багатомовних словників, оскільки низка термінологічних одиниць потребує ще й визначення національної специфіки. Так, міжнародна освітянська співпраця виникає й на теренах всесвітньої мережі Інтернет. З'являються on-line словникові проекти, а саме *Jisc Pedagogical Vocabularies Project* («Проект укладання педагогічних словників») [*Jisc Pedagogical...*]. Їх об'єднує загальна доступність для Інтернет-користувачів, постійне оновлення даних. Представлені в рамках даного проекту словники поділені тематично, у коротких коментарях знаходимо детальну інформацію про зміст, мову написання, формат та веб-адресу, за якою словник є доступним.

Також спостерігається досить активна діяльність з розробки різного роду словників, які фіксують переважно лексику сфери вищої освіти, як тематичної підгрупи загального навчального лексикону, та спираються на її системні дослідження та вивчення в рамках теорії номінації (Дж. Повеї, І. Уолш і інші). При цьому номінативна діяльність розглядається як цілісна, системно-змістова мовна інтерпретація дійсності, створення особливого інформаційно-мовного бачення світу. Наприклад, Дж.Повеї і І.Уолш в *An English Teacher's Handbook of Educational Terms* («Посібнику з педагогічної термінології») описують педагогічну лексику, яка вербалізує різні аспекти освіти у Великій Британії та США, дають детальне визначення кожного поняття та наводять приклади функціонування лексем, які співвідносяться з освітньою сферою, в мовленні [Povey, Walshe 1982]. Особливо цінним є те, що досліджувану педагогічну лексику автори ділять на тематичні підгрупи, надаючи тим самим компактне та доступне для огляду уявлення педагогічної лексики і її системних відношень. Цей розподіл дозволяє також спостерігати рівневу організацію даного лексичного прошарку.

Отже, педагогічна лексика-вербалізатор сфери освіти представлена Дж.Повеї і І.Уолшем у вигляді 17 підгруп. Зокрема, вони виокремлюють підгрупи 1) *Types of Institutions* (типи навчальних закладів); 2) *Names of Institutions* (назви навчальних закладів); 3) *Government and Administration* (уряд та адміністрування); 4) *Buildings and Grounds* (приміщення та території); 5) *Teachers* (викладачі); 6) *Learners* (студенти); 7) *The Academic Year* (навчальний рік); 8) *the Timetable* (розклад); 9) *Books and Writing Materials* (підручники та навчальні матеріали); 10) *in the Classroom* (в аудиторії); 11) *Various Forms of Teaching* (різноманітні форми навчання); 12) *Types of Lesson Activity and Language Work* (види роботи на занятті); 13) *Homework and Preparation* (домашня робота та підготовка); 14) *Tests and Examinations* (тестування та екзамени); 15) *Marking* (оцінювання); 16) *Qualifications: Degrees, Diplomas and Certificates* (кваліфікації: ступені, дипломи та сертифікати); 17) *Research* (дослідження) [Povey, Walshe 1982, с. 5-7].

Даний *лексикографічний підхід* до вивчення мовних репрезентантів досліджуваного лексикону дає системне явлення про лексику, яка фіксує різні процеси, феномени і події досліджуваного лексикону сучасної англійської мови.

Не дивлячись на активну лексикографічну діяльність з фіксації англomовного навчального лексикону, актуальним є питання про розробку нових дослідницьких підходів, які дозволяють більш детально описати цей лексичний прошарок сучасної англійської мови. Крім того, англomовний навчальний лексикон має лише фрагментарну висвітленість у лінгвістичних студіях, так, наприклад, більшість досліджень здійснено на матеріалі однієї мови й найчастіше – з позицій термінознавства. Розглянемо лише, на нашу думку, найвагомійші з існуючих наукових розвідок.

Так, наприклад, вагомий внесок у дослідження англomовної дидактичної термінологічної лексики є дослідження Л. Кочегарової присвячене дослідженню дидактичних термінологічних понять і розкриттю їх лінгвістичної природи [Кочегарова 1984]. Дослідниця розглядає проблему кореляції мови і культури, розглядаються фонові знання лексичного поля «Шкільна справа Англії»: безеквіваленті, конотативні та фонові лексичні одиниці. Загалом, результати даного дослідження відображають процеси становлення та розвитку дидактичної термінологічної лексики англійської мови, зважаючи на лінгвальний та екстралінгвальний фактори впливу.

Переважає, здійснюється вивчення як універсалий, так і розвиток англomовної лексики сфери освіти на рівні своєрідних зв'язків освітньої діяльності і теорії, специфічних соціально-педагогічних обставин, які безпосередньо спливають на цю лексику в області теорії і практики освіти [Полонский 1999]. Такий підхід пов'язаний з тим, що зміст сучасного науково-педагогічного знання, в цілому єдиного для освітян у всьому світі, має національно-специфічні особливості. Це стає на заваді побудові логічних та понятійних, зв'язків, а також процеси узгодження англomовного навчального лексикону з тотожними лексичними прошарками інших мов. При цьому ключовою проблемою моніторингу даного лексичного прошарку англійської мови стає розробка механізмів, які забезпечують її максимально швидке та повне включення в глобальний інформаційно-навчальний простір.

Також розвиваються дослідження, які спрямовані на пояснення принципів будови різних лексичних систем, що пов'язані з фіксуванням досвіду, традицій та знань, зокрема в сфері освіти [Гершунский 1990, Кантор 1968]. Досліджується їх варіативність в нових умовах міжкультурної комунікації [Тузлукова 2002].

Враховується взаємодія мови і культури в національних і загальнолюдських формах особливо на сучасному етапі розвитку суспільства. Розглядаються особливості лексики вищої освіти, як частини культури, яка має національно-специфічне забарвлення (традиції, звичаї, побут, поведінка тощо) [Козырева 2003, с.5]. Досліджуються вплив соціокультурних факторів на процеси формування цього прошарку, виявляються зв'язки, які виникають в культурномовному просторі [Николаева 2000]. Зазначені наукові розвідки є яскравими прикладами *соціофункціонального підходу* до вивчення досліджуваного лексичного прошарку.

Ще однією значимою науковою розвідкою, але в рамках іншого, *семантичного підходу*, до вивчення навчального лексикону є робота Н. Поспелової «Освіта у США», де всебічно вивчається системний характер семантичних змін у лексиці на матеріалі функціонально-семантичного поля [Поспелова 1990]. Також, ця робота засвідчує про особливу важливість аналітичного аналізу освітньої лексики, залежно від країни, де вона функціонує.

На наш погляд, найбільш вдалим є *польовий підхід*, який розроблений в працях А.В. Бондарко, В.Г. Адмоні, Е.В. Гулігі, Е.І. Шендельс, А.А. Уфимцевої, Ю.М. Караулова, Ю.Н. Власової, А.Я. Загоруйко, і інших лінгвістів. Дослідження навчального лексикону з цієї точки зору здійснено в наукових розвідках Л.І. Вергун та Ю.С. Дзюбенко [Вергун 2004; Дзюбенко 2010]. Цей підхід передбачає встановлення зв'язків між мовними елементами і об'єктивною дійсністю, дозволяє виявити умови реалізації мовних елементів, уможливує повніший опис лексики на позначення процесу навчання. Цим самим польовий підхід відкриває нові можливості у вивченні лексичних одиниць–вербалізаторів процесу навчання, а саме можливості їх систематизації та інтерпретації.

Особливо актуальним є *компаративний* підхід до вивчення спеціальних лексичних систем. У дослідженні С.Федюніної розглянуто мовні та позамовні фактори розвитку лінгводидактичної термінології [Федюніна 1988]. Проте зазначимо, що у згаданій праці недостатньо досліджені семантичні особливості педагогічної і дидактичної термінології. Головний акцент зроблено на екстралінгвальні фактори її функціонування, що є недостатнім та неповним для ґрунтового вивчення терміносистем.

Також, лінгвістичні особливості дидактичної термінології розглянуто з позицій універсальності та національної специфіки у світлі процесів глобалізації М. Мельниковою ( ).

Англомовний навчальний лексикон стає об'єктом дослідження в плані вирішення проблем її локалізації і інтернаціоналізації, понятійної навігації в мультимедійних полікультурних інформаційних просторах [Тузлукова 2002, с. 24]. Так, наприклад, в цьому аспекті вивчаються загальнотеоретичні проблеми семантики лексики сфери освіти (її природа, зміст і структура) з позицій понятійної концепції і когнітивного підходу [Николаева 2000, с. 12].

Також, *когнітивний* підхід до вивчення педагогічного терміну висвітлений у науковій розвідці Ю. Трегубової, де проаналізовано теорію міжкультурної комунікації концептуалізовано уявлення про сферу освіти американської та британської мовної і концептуальних картин світу з точки зору міжкультурної практики [Трегубова 2007]. Досліджувана термінологія розглядається дослідницею як результат об'єктивації змісту слотів однойменного фрейму, актуалізованих у педагогічному та побутовому типах дискурсу.

Однією з перших праць, в рамках *комплексного* підходу, присвячених проблемі педагогічної термінології англійської мови, була дисертація Н. Стефанової, у якій вперше здійснено поняттєвий, дефінітивний, лінгвістичний аналіз досліджуваного лексичного прошарку [Стефанова 2004]. Аналіз показав, що утворення термінів є когнітивним процесом, який вербально фіксує наслідки пізнавальної діяльності людини, спрямованої на адекватне відображення дійсності, зокрема об'єктів і явищ сфери освіти. Можемо стверджувати, що англійська термінологія досліджуваної сфери є складною та динамічною, а тому може зазнавати змін залежно від появи нових об'єктів в навчальному середовищі.

Підсумовуючи все вищезазначене, слід наголосити на необхідності у застосуванні комплексного, всебічного підходу до вивчення навчального лексикону, що надасть можливість ґрунтового наукового аналізу та фіксації закономірностей змін навчального лексикону. Адже, з розвитком суспільства, його інформатизацією та поступовим переходом до суспільства нової формації «*knowledge society*» підвищується загальний інтерес до новітніх номінацій на позначення нових підходів, концепцій, форм та методів навчання, а отже виникає нагальна потреба у фіксації та дослідження відповідних неонімацій.

Література

- Вергун Л.І. Перекладна взаємовідповідність англійської та української освітньої лексики : автореф. дис на здобуття наук. Ступеня канд. філол. наук. : 10.02.06 – перекладознавство / Л.І. Вергун. – К., 2004. – 20с. Гершунский Б.С. Грамотность для XXI века / Б.С. Гершунский // Сов. педагогика. - 1990. - № 4.-С. 58-64. Дзюбенко Ю.С. Лексико-семантическая вариативность в национальных вариантах французского языка (на материале ЛСП «Образование») : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. філол. наук : 10.02.04 – романские языки / Ю.С. Дзюбенко. – Волгоград, 2010. – 22с. Кантор И.М. Педагогическая лексикография и лексикология / И.М. Кантор - М.: Просвещение, 1968.-200 с. Козырева О.А. Когнитивные аспекты исследования лингвокультурологического поля (на материале поля «дом/жилье»): Автореф. дис. . канд. філол. наук: 10.02.20/ О.А. Козырева. – Москва: МГОУ, 2003. – 20с. Кочегарова Л.И. Лингвострановедческое описание лексики школьного дела Англии : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. філол. наук : 10.02.04 – германские языки / Л.И. Кочегарова. – М., 1984. – 14с. Николаева О.В. Когнитивные аспекты исследования тематической группы "Высшее образование США": Автореф. дис. ... канд. філол. наук. / О.В. Николаева. - Владивосток, 2000. - 20 с. Полонский В.М. Понятийно-терминологический аппарат педагогики / В.М. Полонский // Педагогика. - 1999. - № 8. - С. 16-23. Поспелова Н.В. Системный характер семантических изменений в лексике : (на материале лексики функционально-семантического поля «Образование в США») : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. філол. : спец. 10.02.04 – германские языки / Н.В. Поспелова. – Одесса: Одесский ун-т, 1990. – 16с. Стефанова Н.О. Сучасна англомовна термінологія сфери освіти : дис. ... кандидата філол. наук: 10.02.04 – германські мов / Наталія Олександрівна Стефанова. – К., 2004. – 226с. Трегубова Ю.О. Сфера образования в американской и британской лингвокультурах : фреймовый подход : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.19/ Юлия Олеговна Трегубова. – Волгоград, 2007. – 197с. Тузлукова В.И. Международная педагогическая терминология: теория, практика, перспективы / В.И. Тузлукова: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук. - М., 2002. - 45 с. Федюніна С.М. Англоязычная и русская лингводидактическая терминология в лингвистическом и экстралингвистическом аспектах исследования : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. філол. наук : 10.02.19 –

теория языка / С.М. Федюнина. – Саратов, 1988. – 18с. *Dejnozka E.L. etc American Educator's Encyclopedia* / D.E. Kapel, Ch.S. Gifford, M.V. Kapel (ed.). - New York: Greenwood Press, 1991. - 716 p. Dictionary of Education P.L.U.S. (Pedagogical Language Usage Server) [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://macweb.soe.umich.edu/plus/intro.html>. Glossary of Assessment Terms [Электронный ресурс] // Режим доступа: [<https://www.questionmark.com/uk/Pages/glossary.aspx>]. Glossary of Education Reform [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://edglossary.org/>. Glossary of Terms as They Relate to Financial Aid for Undergraduate Study [Электронный ресурс] // Режим доступа: [<http://www.hiu.edu/undergraduate-on-campus/financial-aid/glossary-of-terms.php>]. Glossary of Terms for Higher Education and Distance Learning [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.icn.org/index.php/coordinators-handbook/glossary-of-higher-education-and-distance-learning-terms>. Glossary of United States Educational Terminology [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www15.uta.fi/FAST/US5/REF/glossary.html>. Jisc Pedagogical Vocabularies Project [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.academia.edu/2655277/JISC_Pedagogical_Vocabularies_Project_Report_2. Nelson C. Academic Keywords: a Devil's Dictionary for Higher Education / C. Nelson. – Routledge, 1999. – 336p. *Povey J., Walshe I. An English Teacher's Handbook of Educational Terms* / Поуви Дж., Уолш И. Пособие по педагогической терминологии. - М.: Высшая школа, 1982. - 239 с. Special Education Dictionary [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.specialeducationguide.com/special-education-dictionary/>. *Spefford C.S. etc The Encyclopedic Education Dictionary* [Электронный ресурс] / C.S. Spefford, A.J.J. Peese., G.S. Grosser - Albany: Delmar, 1997 // Режим доступа: <http://www.johnabbott.qc.ca/cgi-bin/iacloder.pl?departments/library/JACguidesocialsciences.html>. Testing and Assessment Glossary of Terms [Электронный ресурс] // Режим доступа: [<https://www.questionmark.com/uk/Pages/glossary.aspx>]. *Unger H.G. Encyclopedia of American Education* / H.G. Unger - New York: Facts on File, 2007. – 1350p.

УДК 802.0–5

ЛИТВАК С. Я.

(Классический частный университет)

МНОГОГРАННЫЙ АНГЛИЙСКИЙ ПЕРФЕКТ

Статья посвящена некоторым дискуссионным проблемам английского перфекта и особенностям его функционирования в современном английском языке.

Ключевые слова: грамматическая категория, статус, семантика, функционирование.

Литвак С. Я. Багатограанный англійський перфект. Стаття присвячена деяким дискусійним проблемам англійського перфекта і особливостям його функціонування в сучасній англійській мові.

Ключові слова: граматична категорія, статус, семантика, функціонування.

Lytvak S. Many-Sided English Perfect. The article deals with some disputable problems of the English perfect forms and peculiarities of their functioning in modern English.

Key words: grammatical category, status, semantics, functioning.

Вопрос о перфектных формах английского глагола по-прежнему вызывает большое количество споров среди грамматистов. Об этом свидетельствуют различные интерпретации английского перфекта в исследованиях последних десятилетий [Biber 1999; Блох 2000; Swan 2005; Carter 2006; Collins 2006; Алексеева 2007].

Целью нашей работы является освещение дискуссионных проблем категории перфекта. Эта цель обусловила необходимость решения следующих **задач**:

- 1) рассмотреть статус перфектных форм;
- 2) охарактеризовать их семантику;
- 3) выяснить факторы, влияющие на их функционирование;
- 4) описать особенности употребления перфектных форм в современном английском языке;

- 5) дать критический анализ популярных правил об употреблении перфекта.

1. Как известно, существуют три основных трактовки категории перфекта:

- 1) перфект – это категория времени [Есперсен 2002, с. 114];
- 2) перфект – это категория вида [Chalker 1998, с. 289];
- 3) перфект – это самостоятельная грамматическая (морфологическая) категория, а именно категория временной отнесенности, отличная как от категории времени, так и от категории вида.

Последняя трактовка была предложена столетия тому назад А. И. Смирницким [Смирницкий 1959, с. 39]. Ее правомерность обосновывается доказательством от противного